

УДК 336.717“738”

АНАЛІЗ ПРОЦЕСІВ КАПІТАЛІЗАЦІЇ БАНКІВ УКРАЇНИ

Сідельник Олена Петрівна,
доцент, кандидат економічних наук,
доцент кафедри банківської справи
Львівського навчально-наукового інституту
ДВНЗ «Університет банківської справи»
e-mail: heleh.sideluk@gmail.com

Анотація. Проаналізовано процеси капіталізації в банківській системі, стан і проблеми капіталізації банківського сектору в Україні, основні законодавчі зміни та їхній вплив на рівень капіталізації банків України в умовах економічної нестабільності.

Ключові слова: банк, банківська система, капітал, процес капіталізації, адекватність капіталу.

Формул: 0; рис.: 2; табл.: 3; бібл.: 7.

ANALYSIS OF THE PROCESS OF CAPITALIZATION OF BANKS UKRAINE

Sidelnyk Olena,
Ph. D. in Economics, Associated Professor,
Associated Professor of the Department of Banking
of the Lviv Institute
of SHEI «Banking University»
e-mail: heleh.sideluk@gmail.com

Abstract. The processes of capitalization of the banking system, the state and the problem of capitalization of the banking sector in Ukraine, the basic legislative changes and their impact on the level of capitalization of banks in Ukraine in terms of economic instability. It was found that the change of certain provisions of the complex temporary anti-crisis measures will contribute to the recapitalization of banks, restructuring of external loans and ensure transparent application of the rules on the prohibition on early repayment of residents external borrowings. However, the equity capital problem most acute for the commercial banks with the Ukrainian owners. It is necessary to implement mechanisms of economic growth, stable positive balance of payments, strengthen the protection of the rights of both lenders and borrowers, and gain confidence and financial literacy of potential consumers of banking services.

Keywords: bank, banking system capital, the process of capitalization, capital adequacy.

Formulas: 0; fig.: 2; tabl.: 3; bibl.: 7.

АНАЛИЗ ПРОЦЕССОВ КАПИТАЛИЗАЦИИ БАНКОВ УКРАИНЫ

Сидельник Елена Петровна,
доцент, кандидат экономических наук,
доцент кафедры банковского дела
Львовского образовательного-научного института
ДВНЗ «Университет банковского дела»
e-mail: heleh.sideluk@gmail.com

Аннотация. Проанализированы процессы капитализации в банковской системе, состояние и проблемы капитализации банковского сектора в Украине, основные законодательные изменения и их влияние на уровень капитализации банков Украины в условиях экономической нестабильности.

Ключевые слова: банк, банковская система, капитал, процесс капитализации, адекватность капитала.

Формул: 0; рис.: 2; табл.: 3; библи.: 7.

Вступ. Достатній обсяг банківського капіталу є не тільки головним показником здатності банківської системи до розвитку і до підвищення вкладу в ефективність реального сектору економіки країни, а й дає змогу розширювати активні операції і забезпечує відповідний рівень конкурентоспроможності як показника стійкості та дієздатності кожного банку зокрема і банківської системи загалом. В Україні рівень капіталізації банківської системи на сьогодні є недостатнім, а її становлення відбувалося досить хаотично і повільно. Проблема капіталізації банківського сектору в Україні є визначальною для Національного банку України, оскільки низький рівень капіталізації вітчизняних банків не в змозі забезпечити банківськими ресурсами реальний сектор економіки.

Аналіз досліджень і постановка завдання. У науковій літературі проблематика розвитку банківського сектору України та його капіталізації, можливі шляхи збільшення капіталу банками досліджується у працях таких відомих вітчизняних науковців: Я. Грудзевича, М. Диби, Ж. Довганя, В. Коваленка, А. Кузнецової, Є. Осадчого, Б. Пшика, Р. Слав'юка, Т. Смовженко, В. Стельмаха та інші. Віддаючи належне їхнім напрацюванням, зауважимо, що не всі аспекти цієї проблеми достатньо мірою розкриті, зокрема в умовах економічної нестабільності, змін законодавства і запровадження реформ.

Результати дослідження. Для розуміння процесів, які очікуються у сфері капіталізації банківського сектору України, важливо проаналізувати найістотніші зрушення в нинішньому розвитку банківського бізнесу (табл. 1).

Таблиця 1

Окремі дані щодо діяльності банків України у 2009–2016 рр.

Рік	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Капітал	119 263	120 208	137 725	155 487	170 196	192 599	148 063	94 914
Активи	926 086	873 450	942 084	105 4272	1 127 179	127 7509	1 316 718	1 252 570
Зобов'язання	806 823	753 242	804 359	898 785	956 983	1 084 910	1 168 655	1 157 657

Джерело. [1].

Як видно з даних, обсяги зазначених показників капіталу, активів і зобов'язань скоротилися у порівнянні з аналогічними показниками попередніх років. Проте причиною такої ситуації можна вважати скорочення кількості діючих банків від 170 до 100 станом на 1 вересня 2016 року.

Причиною зменшення обсягів зобов'язань банків 2016 року є і те що в першому півріччі 2016-го ставки за банківськими депозитами повернулися на докризовий рівень 3-го кварталу 2013 року (табл. 2).

Таблиця 2

Середні процентні ставки в банках України за депозитами фізичних осіб (% річних)

Період	Депозити у гривнях	Депозити в доларах	Депозити в євро
3 місяці	↓ 16,35%	↓ 4,49%	↓ 3,79%
6 місяців	↓ 17,53%	↑ 5,52%	↓ 4,65%
9 місяців	↓ 17,14%	↓ 4,74%	↓ 3,72%
12 місяців	↑ 18,18%	↓ 6,14%	↑ 5,28%

Джерело. [2].

Доходи банків від залучення депозитів від фізичних і юридичних осіб скоротилися на 20,2% – до 56,8 млрд грн. Витрати банків за січень – квітень 2016 року скоротилися на 19,6% – до 68,4 млрд грн, що обумовлено, перш за все, скороченням обсягу відрахувань у резерви на 54% – до 16,9 млрд грн.

Причинами такої ситуації є, насамперед: зовнішні фактори макроекономічної стабілізації; вихід з ринку банків, які пропонували високодохідні депозитні продукти; наявність надлишкової ліквідності в більшості Топ-25 банків у першій половині 2016 року і відсутність якісних позичальників. Такий процес варто розцінювати швидше як позитив, оскільки попередній рівень ставок був аномально високим у порівнянні з усіма європейськими країнами.

Падіння ставок за депозитами – ключова передумова для відновлення кредитного ринку через здешевлення кредитної ставки. Ситуацію, яка стосується діяльності 10 найбільших банків, зображено в табл. 3.

Таблиця 3

Показники діяльності 10 найбільших банків (абсолютні) станом на 01.07.2016, млн грн

№	Банк	Активи	Грошові кошти	Кредити	Зобов'язання	Депозити	Капітал	Фін. результат
1	ПРИВАТБАНК	276 551	33 449	186 335	248 687	188 145	27 864	211
2	ОЩАДБАНК	180 982	36 732	69 009	167 679	111 600	13 303	112
3	УКРЕКСІМБАНК	157 251	6 191	56 858	152 609	81 690	4 641	-1 357
4	СВЕРБАНК РОСІЇ	56 373	3 294	48 289	54 053	20 005	2 320	53
5	РАЙФФАЙЗЕН БАНК АВАЛЬ	52 583	12 875	24 683	45 632	37 741	6 951	683
6	UniCredit (УКРСОЦБАНК)	52 041	6 490	38 116	38 207	24 880	13 834	97
7	УКРГАЗБАНК	48 903	3 179	11 084	44 607	39 085	4 297	29
8	УКРСИББАНК	40 877	3 754	19 983	36 690	31 039	4 187	-911
9	ПУМБ	39 393	2 754	26 489	35 989	29 038	3 404	-265
10	АЛЬФА-БАНК	39 304	6 652	28 397	37 216	25 520	2 088	-537

Джерело. [1].

Попри те, що протягом травня і червня 2016 року банківська система працює з позитивним результа-

том, усе ж за перше півріччя 2016-го діючі банки працювали з негативним результатом. Збиток діючих бан-

ків у порівнянні з відповідним періодом попереднього року був меншим утричі і становив 9,2 млрд гривень. Водночас, коли банки скорочують збитки, вони продовжують скорочувати і прибутки, які за січень – червень у порівнянні з відповідним періодом 2015 року були меншими на 13% і становили 88,0 млрд гривень. Скорочення прибутків перш за все було обумовлене збитками від торговельних операцій, які за перше півріччя становили 1,8 млрд гривень (за перше півріччя 2015-го – прибуток 9,4 млрд гривень), і зменшенням інших операційних прибутків на 1,4 млрд гривень.

Загалом, вітчизняна банківська система перебуває в постійному стресовому стані не лише через економічну і політичну кризи, а й через систематичні законодавчі зміни регулятора, які стосуються і капіталізації банків. Так, відповідно до постанови Правління Національного банку України від 06 серпня 2014 року № 464 «Про приведення статутного капіталу банків у відповідність до мінімально встановленого розміру» [3], згідно з якою розмір статутного фонду комерційних банків за період 2015–2024 років передбачає поступове зростання до 500 млн грн. Вимога про збільшення розміру статутного капіталу українських банків до 500 млн грн до 2024 року прописана також в укладеному меморандумі України з МВФ. Також мінімальний розмір капіталу НБУ поступово підвищує ще з 2006 року.

Протягом 2015 року відбувалося подальше погіршення показників капіталізації банківської системи. Так, регулятивний капітал скоротився на 25% – до 82,4 млрд грн. Норматив адекватності регулятивного капіталу загалом у системі скоротився з 9,03 до 7,09% станом на 1 жовтня 2015 року. Протягом наступних місяців спостерігалось деяке поліпшення ситуації, зокрема за рахунок виходу з банківської системи Дельта Банку і збільшення внесків за незареєстрованим статутним капіталом Правекс-Банку. Без урахування неплатоспроможних банків норматив адекватності капіталу становив 11,7%. Водночас збільшився норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами [4]. Таким чином, відповідно до Постанови № 464, низка банків поліпшили показники капіталізації за одночасного нарощення з пов'язаними особами активних операцій, але капіталізація банків, як і раніше, розподілена нерівномірно.

Згідно з результатами стрес-тестування 20 найбільших банків станом на 13.01.2016 [5], проблеми були в 11 із 20-ти найбільших банків України: із 20 фінансових установ тільки в чотирьох банках рівень капіталу відповідає визначеному нормативу Н1, а п'ять банків виконали програму капіталізації, передбачену на три роки. По решті 11 банках із 20 програми капіталізації поки що не затверджено, а терміни формування таких програм Національним банком України продовжено.

Ситуацію щодо основних нормативів адекватності та рентабельності капіталу банку зображено на рис. 1 і 2.

Станом на 01.01.2016 значення показника достатності капіталу банківської системи України зросло на 3,2% порівняно з кінцем 2015-го, проте було більшим

від нормативного (10%), що свідчить про належний рівень капіталізації банківської системи. Проте такий ріст спостерігається за рахунок окремих великих банків. А ситуація в більшості інших банків пов'язана, перш за все, із банківською панікою і загостреною політичною, економічною, соціальною і військовою ситуацією у країні. Майже таке саме значення росту показника адекватності капіталу спостерігалось в період 2010–2011 років після фінансово-економічної кризи 2008–2009 рр. Можна зробити висновок, що вітчизняна банківська система ще спроможна своєчасно і в повному обсязі розрахуватися за своїми зобов'язаннями, які випливають із торговельних, кредитних або інших операцій грошового характеру.

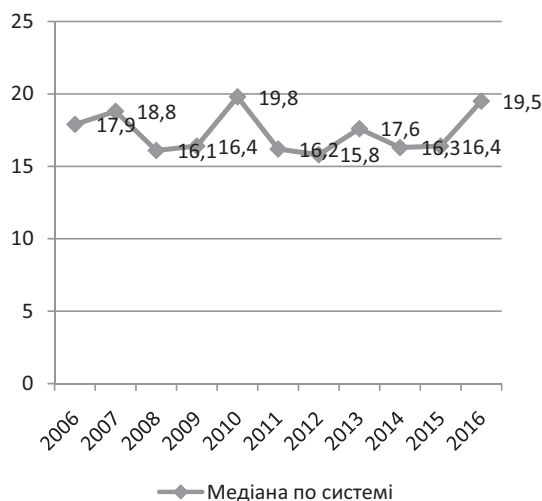

Рис. 1. Показники адекватності капіталу банків станом на 01.01.2006 – 01.01.2016 (медіана по системі)

Примітка: Складено за [1]

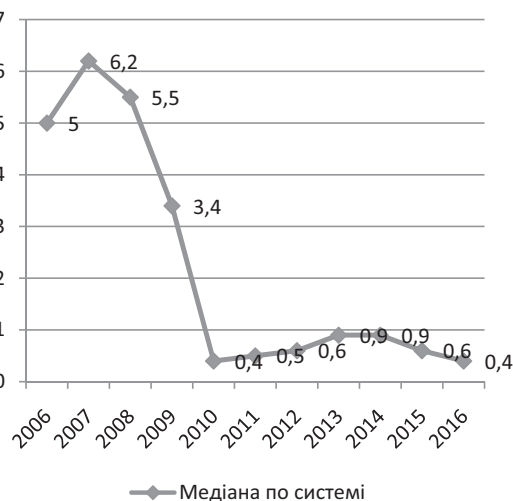

Рис. 2. Показники рентабельності капіталу банків станом на 01.01.2006 – 01.01.2016 (медіана по системі)

Примітка: Складено за [1]

Натомість показник рентабельності капіталу банків знижується, хоча його значення теж відповідає аналогічному в період 2010–2011 рр.

Зазначимо, що відбулися зміни в методиці розрахунку таких показників, як ROA, ROE, де у знаменнику замість значень відповідних статей балансу на дату

розрахунку (робочих активів, активів чи капіталу) нині використовуються їхні середньорічні значення, попередньо обчислені як середнє арифметичне між їхнім поточним обсягом та обсягом 12 місяців тому. Крім цього, фінансовий результат використовується в чисельнику в аннуалізованому форматі: $i = i_{\text{поточне}} + (i_{\text{за минулий рік}} - i_{\text{12 місяців тому}})$.

Такий підхід вважається більш коректним, оскільки фінансові результати банку генеруються не на момент складання звітності, а протягом усього звітного періоду(-ів) часу, за який обсяги статей балансу можуть суттєво змінюватись.

З огляду на вищезазначену проблему 04.02.2016 Правління Національного банку України затвердило Постанову № 58 [6], у якій банки, статутний капітал яких не відповідає вимогам статті 31 Закону України «Про банки і банківську діяльність» [7], зобов'язані привести його розмір у відповідність до вимог цього закону, а саме: до розміру, не меншого ніж: 120 мільйонів гривень – до 17 червня 2016 року; 300 мільйонів гривень – до 11 січня 2017 року; 400 мільйонів гривень – до 11 січня 2018 року; 450 мільйонів гривень – до 11 січня 2019 року; 500 мільйонів гривень – до 11 липня 2024 року.

Також варто взяти до уваги введення Постанови НБУ № 806 від 19 листопада 2015 року, згідно з якою банки будуть розраховувати нормативи капіталу з урахуванням кредитного ризику, що не покритий резервами. Це матиме істотний вплив насамперед на банки, фінансовий стан яких не дозволяє показати весь рівень наявних проблем у кредитному портфелі та сформувати резерви в достатньому обсязі. Окрім цього, Національний банк України змінив частину вимог до валютного регулювання, що стосуються реструктуризації зовнішніх боргів і докапіталізації банків за рахунок інвалюти (постанова «Про внесення змін до постанови правління НБУ від 03 березня 2016 року № 140» [4]). Прийняті зміни покликані полегшити резидентам здійснення реструктуризації зовнішніх кредитів, позик (зокрема тих, що надані за участі іноземних експортно-кредитних агентств); сприяти виконанню програм капіталізації тих уповноважених банків, що мають заборгованість перед нерезидентом з окремої валютної операції (у зв'язку з введенням тимчасових обмежень на переказ коштів за межі України на підставі індивідуальних ліцензій).

Процес до капіталізації потребує низки кроків від банку. Після зборів акціонерів емісію потрібно зареєструвати в НКЦПФР, після чого провести викуп акцій, зареєструвати результати додаткової емісії в НКЦПФР, Мін'юсти, а також узгодити в НБУ зміни до статуту. Уся ця процедура може затягнутися на кілька місяців.

Докапіталізація за спрощеною схемою передбачена тільки в разі, якщо додемсія проводиться в рамках Закону України «Про заходи, спрямовані на сприяння капіталізації та реструктуризації банків». Але цей закон не стосується норми про мінімальний статутний капітал.

Проте процес зарахування грошей від акціонерів на спецрахунок у банку до зазначеного терміну може стати підставою для НБУ не визнавати його проблемним. НБУ від акціонерів банків вимагає не реєстрації статутного капіталу, а внесення грошей на рахунок до встановленого терміну. Якщо ж банки не виконують вимоги щодо докапіталізації, вони будуть визнані «проблемними», після чого протягом 180 днів вони або все-таки збільшать капітал, або стануть неплатоспроможними.

З аналогічною проблемою банки зіткнуться знову 2017 року, коли їхній мінімальний капітал повинен буде становити не менше ніж 200 млн грн. Щоб кількість проблемних банків не зростала дуже швидко, необхідно сформувати і затвердити спрощений механізм злиття невеликих банків.

Висновки. Таким чином, на сьогодні зміна окремих норм комплексу тимчасових антикризових заходів сприятиме докапіталізації банків, реструктуризації зовнішніх кредитів і забезпеченню прозорого застосування норми про заборону на дострокове погашення резидентами зовнішніх кредитів і позик. Проте найбільш гостро проблема капіталу стоїть перед комерційними банками з українськими власниками, також найчастіше власники банків не готові збільшувати капітал у поточних ринкових умовах і на тлі задекларованого курсу подальшого очищення системи. Необхідно впроваджувати механізми економічного зростання, стабільно позитивне сальдо платіжного балансу, посилення захисту прав як кредиторів, так і позичальників і, звісно, посилення довіри та фінансової грамотності потенційних споживачів банківських послуг.

Список використаної літератури

1. Банківська статистика [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://bankografo.com/analiz-bankiv/bankivska-statystyka/pokazniki-diyalnosti-bankiv-absolyutni-vlasniy-kapital-bankiv-ukrayini>.
2. Рейтинг найнадійніших банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://forinsurer.com/rating-banks>.
3. Постанова Правління НБУ № 464 від 06.08. 2014 «Про приведення статутного капіталу банків у відповідність до мінімально встановленого розміру» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>.
4. Постанова Правління НБУ «Про внесення змін до постанови Правління НБУ» № 140 від 03.03.2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>.
5. Рейтинг життєздатності українських банків – 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://forbes.net.ua/ua/magazine/forbes/1409877-rejting-zhittezdatsnosti-u>.
6. Постанова Правління НБУ № 58 від 04.02.2016 «Про збільшення капіталу банків України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>.

7. Закон України «Про банки і банківську діяльність» № 2121-III від 07.12.2000 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.

References

1. Bankivska statystyka [The banking statistics]. (n. d.). bankografo.com. Retrieved from <http://bankografo.com/analiz-bankiv/bankivska-statystyka/pokazniki-diyalnosti-bankiv-absolyutni-vlasniy-kapital-bankiv-ukrayini> [in Ukrainian].
2. Reitynh nainadiinishykh bankiv Ukrainy [Rating of the mostreliable banks in Ukraine]. (n. d.). forinsurer.com. Retrieved from <http://forinsurer.com/rating-banks> [in Ukrainian].
3. Postanova Pravlinnia NBU № 464 vid 06.08. 2014 r. «Pro pryvedennia statutnoho kapitalu bankiv u vidpovidnist do minimalno vstanovlenoho rozmiru» [Resolution of the National Bank of Ukraine «Onbringing the share capital of bank sinaccordance with the minimum sizesetby» from August 6. 2014, № 464]. (n. d.). www.bank.gov.ua. Retrieved from <http://www.bank.gov.ua> [in Ukrainian].
4. Postanova Pravlinnia NBU «Pro vnesennia zmin do postanovy pravlinnia NBU» № 140 vid 03.03. 2016 r. [Resolution of the National Bank of Ukraine» On Amending Resolution of the NBU Board» from March 3. 2016, № 140]. (n. d.). www.bank.gov.ua. Retrieved from <http://www.bank.gov.ua> [in Ukrainian].
5. Reitynh zhyttiezdatnosti ukrainskykh bankiv-2016 [Rating viability of Ukrainian Banks 2016]. (n. d.). forbes.net.ua. Retrieved from <http://forbes.net.ua/ua/magazine/forbes/1409877-rejting-zhittezdatnosti-u> [in Ukrainian].
6. Postanova Pravlinnia NBU № 58 vid 04.02.2016 r. «Prozbilshennia kapitalu bankiv Ukrainy» [Resolution of the National Bank of Ukraine» On the capitalincrease banks Ukraine» from April 02.2016, № 58]. (n. d.). www.bank.gov.ua. Retrieved from <http://www.bank.gov.ua> [in Ukrainian].
7. Zakon Ukrainy «Probanky i bankivsku diialnist» № 2121-III vid 07.12.2000 r. [Law of Ukraine «On Bank sand Banking» from Dezember 07. 2000, № 2121-III]. (n. d.). www.rada.gov.ua. Retrieved from <http://www.rada.gov.ua> [in Ukrainian].